

יציאת מצרים: בחינה היסטורית חדשה פרופ' יהושע ברמן

שיעור 1: האם היתה יציאת מצרים: הטיעונים שכנגד

שמות יב, 36

ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף

דברי הימים ב יז, 14-18

ואלה פקדתיכם לבית אבותיהם ליהודה שרי אלפים עדנה השר ועמו גבורי חיל שלש מאות אלף. ועל ידו יהוה חנן השר ועמו מאתים ושמונים אלף. ועל ידו עמסיה בן זכרי המתנדב ליהוה ועמו מאתים אלף גבור חיל. ומן בנימן גבור חיל אלדע ועמו נשקי קשת ומגן מאתים אלף. ועל ידו יהוה ועמו מאה ושמונים אלף חלוצי צבא.

בראשית מו, 6-27

ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו. ובני ובני בניו אתו בנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה. ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו. בכר יעקב ראובן. ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי. ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושואל בן הפנעניית. ובני לוי גרשון קהת ומררי. ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני פרץ חצרן וחמול. ובני יששכר תולע ופוא ויוב ושמרון. ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל. אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו. כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש. ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי. ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל. אלה בני זלפה אשר נתן לבן

לִלְאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת אֱלֹהִים לִיעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁוֹ. בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימֶן. וַיֻּלְּד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אֶסְנַת בַּת פְּוֹטִי פְרַע כֹּהֵן אֵן אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם. וּבְנֵי בְנֵימֶן בְּלַע וּבְכֹר וְאֶשְׁבֵּל גְּרָא וְנַעֲמָן אַחֵי וְרֵאֵשׁ מִפִּימֵם וְחַפִּימֵם וְאָרְדִּי. אֱלֹהִים בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב כָּל נַפְשׁוֹ אַרְבַּעַת עָשָׂר. וּבְנֵי דָן חֲשִׁימֵם. וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצִיאל וְגֹוֹנִי וַיִּצָּר וְשִׁלֹּם. אֱלֹהִים בְּנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר נָתַן לְבֵן לְרַחֵל בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת אֱלֹהִים לִיעֲקֹב כָּל נַפְשׁוֹ שִׁבְעָה. כָּל הַנַּפְשׁוֹת הַבָּאָה לִיעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יִצְאִי יָרְכוּ מִלְבַּד נָשִׂי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשׁוֹ שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ. וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ בְּמִצְרַיִם נַפְשׁוֹ שְׁנַיִם. כָּל הַנַּפְשׁוֹת לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שִׁבְעִים.

הרב נפתלי צבי ברלין, פירוש הנצי"ב, העמק דבר בראשית מו, ז

והפלא לומר שבני יעקב לא הולידו כולם רק זכרים ולא נקבות. אלא נראה דגם המה הולידו הרבה נקבות אלא שלא היו בכלל שבעים נפש. ולא עוד אלא דיעקב עצמו היו לו עוד בנות מנשיו כמשמעות הכתוב לעיל ל"ה ויקומו כל בניו וכל בנותיו [...] ולא תקשה ממה שכתוב כל הנפש הבאה לבית יעקב שבעים דודאי הי' יותר משבעים. אלא שבעים אלו היו מכוונים נגד שבעים שרי אוה"ע.

במדבר ג, 33

וַיְהִי כָל בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמֵעֵלָה לְפָקְדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וּשְׁבַעִים וּמֵאֹתָיִם

שמות לה, 26

בָּקַע לְגִלְגָּלֹת מַחְצִית הַשָּׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֵבֶר עַל הַפָּקְדִים מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעֵלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים

במדבר א, 36

וַיְהִי כָּל הַפָּקְדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים

שמות כג, 29-30

לֹא אֶגְרָשְׁנוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה וְרִבָּה עָלֶיךָ חַיִּית הַשָּׂדֶה. מֵעַט מֵעַט אֶגְרָשְׁנוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלָתָ אֶת הָאָרֶץ.

דברים ז, 1

כִּי יִבְיָאֶה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִשְׁלַח גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחֲתִי וְהַגְרָגְשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שְׂבַעָה גּוֹיִם רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָּ

דברים ז, 7

לֹא מִרְבְּכֶם מְכַל הָעַמִּים חֲשַׁק יְהוָה בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי אַתֶּם הַמְעַט מְכַל הָעַמִּים

שמות טו, 27

וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם

שיעור 2: היכרות התורה עם המציאות המצרית

דברים ד, 34

הנִסָּה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לּוֹ גּוֹי מִקֵּרֵב גּוֹי בְּמִסַּת בָּאֵתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמַלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ

שמות ט, 18

הֲנִי מִמְטִיר כְּעַת מִחֹר בְּרֹד כְּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמֶן הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד עַתָּה

שמות י, 6

וּמִלֹּאֹ בְתִיךָ וּבְתִי כָל עַבְדֶּיךָ וּבְתִי כָל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵם עַל הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה

שמות ד, 2-3

וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה. וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנָּס מִשָּׂה מִפְּנֵיו.

שמות ד, 17

וְאֵת הַמִּטָּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתוֹת

דברים יא, 24

כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִי מִן הַמְדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן הַנֶּהָר נְהַר פְּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם

יהושע א, 3

כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תֵּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּתִיו כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל מֹשֶׁה

דברים ה, 4

פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מִתְּנֶה הָאֵשׁ

שמות ח, 14-15

וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת הַפָּנִים וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֶּנֶס בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים
אֵל פְּרַעֲה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לֵב פְּרַעֲה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה.

שמות ז, 4

כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתֶּ אֶל אֶהְרֹן קַח אֶת מִטְּהַ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעֲה יְהִי לְתַנּוּן

שיעור 3: בין יציאת מצרים לקרב קדש של פרעה רעמסס השני

שמות א, 11

וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שְׂרָי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעַמְסֵס

שמות יד, 25

וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחַם בָּהֶם בַּמִּצְרַיִם

ש"ק 285-287

איש מהם קורא לרעהו: לא איש בתוכנו, כי סותח' גדל הכח! נמהרה נברחה מפניו.

שיעור 4: בין יציאת מצרים לקרב קדש של פרעה רעמסס השני (המשך)

שמות כד, 28

וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים [...] לא נשאר בהם עד אחד

ש"ק 141-142

הורדתים למים כרדת תנינים. אחד על אחד נפלו ואמית בהם כרצוני. אף איש לא הביט מאחריו ואיש לא הפנה פניו ואשר נפל מהם לא קם.

שמות ל, 30-31

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה'.

ש"ק 224-235

ויהי כאשר ראה חילי ורכבי לאמר: הנני כמונת' וזרועי חזקה [...] ויהיו מביאים את עצמם אחד אחד לגשת את המחנה לעת ערב וימצאו את כל הארצות אשר אבוא בהן שוכבות שרועות על דמן [...] ויקם צבאי להללני, פניהם יחדו כי יראו מאשר פעלתי

שמות טו, 1-3

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' [...] עזי וזמרת ה', ויהי לי לישועה [...] ה' איש מלחמה, ה' שמו.

ש"ק 236-240

ויקם צבאי ויבוא להללני, פניהם (יחדו) כי יראו אשר פעלתי. שריי (גדוליי) יבואו להגדיל זרועי ורכבי גם הוא - להתפאר בשמי: "הוי לוחם טוב, מאמץ לב, הצלת חילך ורכבך!"

שמות טו, 6

ימינך ה' נדרי בכוח, ימינך ה' תרעץ אויב

ש"ק 241-242

אתה בן אמון, הפועל בידך, שחת ארץ חת בורועך החזקה

שמות טו, 7

תשלח חרוןך יאכלמו כקש

ש"ק 227-228

ואמון אבי עמי יחדו – עשה כל הארצות כקש לפניי

שמות טו, 11

מי כמכה באלים ה'

ש"ק 243

אתה לוחם טוב אין כמוך

שמות טו, 13-15

נחית בחסדך עם זו גאלת [...] נהלת בעוזך אל נוה קדשך שמעו עמים ירגזון

ש"ק 247-249

אתה גדל עצמה לעין צבאך [...] שומר מצרים, כובש הארצות

שמות טו, 16-17

תפל עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קניית. תבאמו ותטעמו בהר נחלתך.

ש"ק 332-336

ואשים פעמי בשלום תימנה. וישב הוד מלכותו בשלום אל תא-מרי עם חילו ורכבו וכל חיים בריאות ושלטן לו ואלים ואלות שומרים גופו כי הכה כל הארצות בפחדו וכח הוד מלכותו הגן על צבאו

שיעור 5: עוד על היכרות התורה עם המציאות המצרית

במדבר ז, 14

כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קִטְרֵת

בראשית מא, 32

וַיִּסַּר פְּרַעֲזָה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנָאוֹרוֹ

בראשית מא, 32

וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אַבְרָהָ וְנִתְּוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם

דברים לג, 12

לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִידִי יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עֲלֵיו חֲפָף עֲלֵיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כַּתְּפָיו שָׁכַן

שמות ד, 2-4

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה מָה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה. וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֶהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּגַּס מִשָּׁה מִפְּנֵיו. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזַנְבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ.

שמות ד, 21

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מִשָּׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה כָּל הַמִּפְתִּיחַיִם אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתֶם לְפָנָי פְּרַעֲזָה וְאַנִּי אַחֲזֶק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעַם

שמות ז, 9

כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲזָה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאַמְרַתְּ אֵל אַהֲרֹן קַח אֶת מִטָּה וְהִשְׁלַךְ לְפָנָי פְּרַעֲזָה יְהִי לְתַנּוּן

פירוש רש"י לשמות ז, 9

לתנין - נחש.

פירוש ראב"ע לשמות ז, 10

ויבא משה – גם זה מופת שהמטה היה לתנין, איננו דומה למופת שעשה לישראל, כי לא נהפך רק לנחש. ויפת אמר: כי נחש הוא תנין. ויפת הוא תנין.

פירוש חזקוני לשמות ז, 9

יהי לתנין – פרשה זו נאמרה כבר בפרשת שמות ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה (שמות ד': כ"א) ונשנית כאן בשביל דבר שנתחדש בה, ומה החדוש שלא לעשות לפני פרעה רק יהי לתנין.

שמות ה, 8, 16

וְאֵת מִתְּכַנֵּת הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוּל שֶׁלְשֵׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ, מִמֶּנּוּ כִּי נִרְפִים הֵם עַל פֶּן הֵם צִעְקִים לֵאמֹר גִּלְכָה נִזְבַּחַה לְאֱלֹהֵינוּ [...] תִּבֶן אֵין נָתַן לְעַבְדֶּיךָ וּלְבָנִים אֲמָרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עַבְדֶּיךָ מִכֵּים וְחֻטָּאת עִמָּךְ. וַיֹּאמֶר נִרְפִים אַתֶּם נִרְפִים עַל פֶּן אַתֶּם אֲמָרִים גִּלְכָה נִזְבַּחַה לְיְהוָה.

ויקרא כו, 13

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהֵיטֵב לָהֶם עַבְדִּים וְאֲשַׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת